

Som i Aladdins hule

Engang vrimlede det med gørtlere, men nu ved de færreste, hvad der ligger bag denne håndværkerbetegnelse. Jens Murillo er af de få aktive, der er tilbage, og han fortæller her om sit fag og om at passe på eller reparere antikviteter af messing, bronze, kobber og andre metaller.

Jens Murillo fik en dag en spændende kasse med bl.a. løse dele fra en messinglysekroner med kupler og underskåle af Delft-porcelæn – og han glæder sig til at samle herlighederne.

Jens Murillo reddede 10 imponerende kandelabre, da Ingeniørforeningen fandt dem som vragede i kælderen, men der blev en del stumper tilbage, og de vidner om det fornemme håndværk med lueforyldning. Om det vil lykkes at finde dele, som kan bruges i stedet for de manglende, er et stort spørgsmål.

Et indrammet brev i forretningen hos Jens Murillo i Strandgade i Roskilde forklarer, hvad en gørtler er:

»På tysk hedder et bælte *gürtel*. Gørtler blev i middelalderen betegnelsen på den håndværker, der ud over at lave læderbælter også stod for små støbte ornamentter til bæltter, seletøj, bogbind, ligkister og lignende. I Danmark blev det til gørtler, og virkefeltet er siden udvidet til også at omfatte lysestager, glødeskåle, lysesakse, dør-greb, låsebeslag, møbelbeslag og andre ting af messing, bronze og lignende metaller i overskuelig målestok.«

»I Danmark blev det først et kongeligt privilegeret fag i 1741, hvor gørtlerne organiserede sig, men de har jo altid været der, og man kan i dag diskutere, om f.eks. vikingetidens dragtspænder, våbenbeslag og den slags er gørtlerarbejde eller sølv/guldsmedearbejde,« siger Jens Murillo, der nu som 64-årig tilhører en meget lille, eksklusiv kreds, for mens der før i tiden fandtes en gørtler på hvert andet gadehjørne, er der nu kun seks-syv stykker tilbage i Danmark. Noget andet er, at andre håndværkere kan noget lignende på ét eller flere felter, og faget har været delt op, så armaturgørtlere tog sig af vandhaner, cicele-ringer og bl.a. efterarbejde på støbegods, mens beslagsgørtlere især arbejdede med

På den blankpudsede kobberkedel ses de håndlavede nitter. Den sodsværtede kedel med et par blanke partier står som kontrast og for at vise, hvad gørtleren gør ved en ting, som ellers er præget af alder og brug.

Midt i sit overvældende værksted reparerer Jens Murillo en religiøs thailandsk figur for en kunde. Overalt ses værktøj, hele og halve genstande og stumper, som måske – måske ikke kan bruges engang.

mindre ting foruden diske til slagtere, charcutier og tilsvarende, hvor man brugte forkromet messing.

Jens Murillo siger, at han bevarer historien, og det er sjovt, når han får indleveret havarede ting, som i princippet ikke er noget værd, men som han giver fordums herlighed tilbage. Det skærer ham i hjertet, når antikviteter eller bare gamle sager mishandles eller simpelthen smides ud, og som han understreger: »De historiske relationer kan man ikke købe for penge.«

»Jeg erhverver meget i defekt stand og kan ikke køre forbi et loppetorv eller et kræmmermarked uden at kigge ind. Det er utroligt, hvad jeg har fundet: svenske messingstager fra 1600-tallet til en 20'er stykket og bl.a. tre jugendstager, hvor jeg fik de to gratis, fordi de var lidt i stykker, og gav 40 kr. for den tredje. Sådanne ting sætter jeg i stand og sælger, men mest restaurerer jeg for private og kirker. ▶

VÆRD AT VIDE OM GAMMELT OG NYT

- Før elektriciteten kom til, tog rejsende selv lysestage og lys med sig, for det kostede mere at få et lys end at leje et værelse på en kro. Meget små lysestager er som regel af den type, som man selv bragte med sig.
- Intakte stager fra før 1780 har altid et hul boret i overdelen. Dengang brugte man vokslys, og den resterende stump blev så stiv, at man kun kunne få den ud ved at pirke med en nål gennem hullet. Mange af hullerne blev udfyldt, da stearin kom til, for den smelter let og løb derfor ud gennem hullet. Hvis hullerne er der endnu, eller der er spor af dem, er stagen fra før 1780.
- På gammelt messing- og kobbertøj ses let genkendelige nitter: Gørtleren rullede et lille stykke tyndt, aflangt metal til en

mini-roulade. Den ene ende blev banket flad, nitten blev sat på plads, og den anden ende blev så også banket flad.

- Overvejer du at købe gamle lysestager, så kig på deres gevind: De rigtig gamle er støbt og filet til, hvilket giver en stor og temmelig grov form. De første lysestager af messing er fra 1100-tallet, og om de havde gevind eller ej, ved man ikke, men de antikke håndfilede gevind er flere hundrede år gamle. De blev afløst af maskinfremstillede såkaldte tommegevind, der var enerådende indtil for ca. 50 år siden, og i nyere tid bruges millimeter-gevind med fine, tætsiddende riller. Før i tiden smed man sjældent noget væk, men genbrugte, så derfor kan antikke stager opleves med forholdsvis nye gevind som følge af en restaurering.

Hvalsø Kirkes krone fra 1722 er selv nu i sin noget medtagne tilstand et smukt syn. Når Jens Murillo kommer ind i alle afkroge og får sat løse arme fast, kommer lysekronen til at skinne med fornyet glans.

Lysestager i mange størrelser og i forskellige aldre udgør en samling, hvor der er noget for enhver smag og pengepung. De fleste findes i sæt med to, og de små i forgrunden er af den slags, som rejsende tog med sig i gamle dage, når de overnattede på en landevejskro. Næsten forrest og i midten ses en stage fra før 1780 med sit tydelige hul i kraven.

Da Tune Kirke, som havde fået moderne belysning, ønskede at gå tilbage til noget mere autentisk, fandt jeg to gamle lysekroner til kirken, og netop nu har jeg en krone fra Hvalsø Kirke på værkstedet. Den skal rengøres, løse arme skal sættes fast, og den trænger i det hele taget til en kærlig hånd. En indskrift fortæller, at den stammer fra 1722.«

EN ALADDINS HULE

Jens Murillo har sit svendebrev og næringsbrev indrammet på væggen, men i mange år var han væk fra sit fag og handlede i stedet med kontormøbler og -maskiner.

»Da jeg for fire år siden åbnede Gørtleriet, kom folk og spurgte, hvad jeg nu havde fundet på, men jeg har holdt kundskaberne ved lige som hobby og har altid lavet gørtlerarbejde til mig selv og vennerne. Nu er det min måde at drosle ned på og forberede mig til pensionistlivet.

Min far, der var malermester, ønskede, at jeg skulle overtage hans forretning, men det ville jeg ikke, og så måtte jeg selv finde ud af noget. Det blev tilfældigt til en læreplads som gørtler, og jeg anede ikke dengang, hvad jeg kastede mig ud i, men det er pragtfuldt at få indleveret noget snavs og aflevere noget smukt, og jeg har altid nydt at være gørtler.

Da jeg besluttede at åbne værksted, ønskede jeg det så mangfoldigt som muligt. Jeg ville lave en Aladdins hule, hvor man taber

vejret, og hvor der overalt er noget at se på. Det sjove er, at mange kommer herind og spørger først, hvad en gørtler er. Så ser de sig om og opdager, at sådan eller sådan noget har de selv liggende på loftet eller i kælderen. Mange regner ikke det gamle for noget, og for nylig fik jeg en prægtig gammel lysekrone af messing ind fra et dødsbo. Arvingerne havde overvejet at smide den i en affaldscontainer, fordi den var gået fra hinanden og så herrens ud, men én af dem ville alligevel give det et forsøg, og han endte med at blive lige så lykkelig for kronen, som jeg var for at redde den.«

LIVSFARLIGT ARBEJDE

I store kasser på værkstedet ligger alle hånde dele af itugåede metalgenstande, som måske, måske ikke kan bruges engang. Én af kasserne rummer rester af to pragtfulde kandelabre, som er franske, lueforgyldte og enestående smukke, men om der nogensinde skaffes de resterende dele er tvivlsomt.

»Lueforgyldte genstande må aldrig pudses, renses med sprit eller slibes. De skal forsigtigt vaskes rene. Lueforgyldning er mest kendt fra Frankrig og Rusland, og i forbindelse med det farlige arbejde bruges så kraftige syrer og andre stoffer, at det kostede helbredet, måske endda livet, og derfor blev det stort set kun udført i fængslerne,« siger Jens Murillo.

